ROBINSON MUHASEBESİ VE HOMO ECONOMICUS*

Doç. Dr. R. Şebnem YAŞAR**
Doç. Dr. İlker KIYMETLİ ŞEN***

Derleme Makalesi / *Review Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2020; 22, ös214 - ös227

ÖZ

Homo economicus, insanın rasyonel düşünen ve davranan bir varlık olduğunu, ekonomik çıkarlarını en üst düzeyde sağlamak amacıyla hareket ettiğini ifade eden bir iktisat kavramıdır. Daniel Defoe'nun, 1719'da, Adam Smith'ten uzun yıllar önce yarattığı Robinson Crusoe karakteri, kapitalizm öncesi bir homo economicus örneğidir ve homo economicus'un davranış özellikleri genellikle Robinson Crusoe'ya atıfta bulunularak öğretilmektedir. Robinson, sahip olduğu şeyleri hesaplayan, kaydeden ve gelecekte oluşturacaklarını tahmin ettiği faydalara göre düzenleyen bir figürdür. Bu bağlamda hem ekonomik hem de ahlaki hesaplamayı ve hesaplaşmayı içeren muhasebesel düşünce ve muhasebe kayıtları, metaforik olarak kitabın hemen hemen her sayfasında yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı, Robinson Crusoe özelinde 18. yy İngiliz edebiyatında muhasebe kavramlarının ve kayıt sisteminin inandırıcılığı arttırmak ve gerçekliğe yakınlaşmak amaçlı kullanımını ve muhasebe gibi bir üstyapı kurumunun ekonomik ilişkilerin biçimiyle olan bağlantısını ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Robinson Crusoe, Daniel Defoe, Homo Economicus.

JEL Sınıflandırması: M40, M41, B15

---

*Makale gönderim tarihi: 03/11/2019; kabul tarihi 03/01/2020.
Bu çalışma, 5-8 Ekim 2019 tarihlerinde MÖDAV tarafından Kuşadası'nda düzenlenen 16. Uluslararası Muhasebe Konferansı'nda sunulan bildirinin yeniden düzenlenerek genişletilmiş halidir.
** Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, sebnem.yasar@deu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-6173-5148.
*** İstanbul Ticaret Üniversitesi, Muhasebe ve Denetim Bölümü, ilksen@ticaret.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001- 6175-3397.
Atıf: Yaşar, R. Ş. ve Kıymetli Şen, I. (2020). Robinson muhasebesi ve homo economicus. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 22 (Özel Sayı), ös214 - ös227. http://dx.doi.org/10.31460/mbdd.642101

ROBINSON ACCOUNTING AND HOMO ECONOMICUS

ABSTRACT

Homo economicus is an economic concept that states that human beings are rational thinking and behaving creatures and act to provide their economic interests at the highest level. The character of Robinson Crusoe, which Daniel Defoe created in 1719, many years before Adam Smith, is an example of pre-capitalist homo economicus, and behavioral characteristics of homo economicus are often taught with reference to Robinson Crusoe. Robinson is a figure that calculates, records, and arranges things he has according to their estimated benefits in the future. In this context, accounting thought and accounting records, which include both economic and moral calculation and reckoning, are metaphorically located on almost every page of the book. Based on Robinson Crusoe, the aim of this study is while revealing the use of accounting concepts and recording system in the 18th century English literature to increase credibility and to get closer to reality, linking accounting as a superstructure institution to the forms of economic relations.

Keywords: Accounting, Robinson Crusoe, Daniel Defoe, Homo Economicus

JEL Classification: M40, M41, B15

1. GİRİŞ

Orijinal adı "Robinson Crusoe'nun Yaşamı ve Şaşırtıcı Maceraları" olan ve dilimize Robinson Crusoe adıyla çevrilen roman, 1719'da Daniel Defoe tarafından kaleme alınmıştır. Robinson Crusoe, bir gemi kazası sonucu ıssız bir adaya düşme konusunda yazılmış ilk roman değildir, fakat kültürel bir simge haline gelmiş ilk eserdir. Bir macera hikâyesi olmasının yanı sıra, modernitenin ikilemlerine hitap eden kalıcı bir metafor ve mit yaratmıştır. Robinson Crusoe, ekonomistlere ve sosyal teorisyenlere, ekonomik faaliyetlerin doğasına ilişkin istedikleri resmi çizebilecekleri ve boyayabilecekleri zengin ve çok büyük bir tuval sunmaktadır. Defoe, kahramanı Robinson Crusoe'ya mahsur kaldığı adada yeni bir hayat kurarken, aynı zamanda burjuva iktisatçılarının kapitalizmin işleyiş yasalarını açıklamaya çalışırken başvuracakları bir kahraman da yaratmıştır. Kaynakların kaydının, kâr ve zarar hesaplamalarının ve bunlara bağlı olarak kapitalizmin ortaya çıkmasının öncülü olan muhasebesel düşünce ve muhasebe kayıtları da metaforik olarak bu eserde kendine yer bulmuştur.

Bu çalışma, kapitalizm öncesi homo economicus davranışının ve muhasebesel düşüncenin Robinson Crusoe özelinde edebiyattaki yansımasını literatür taraması aracılığıyla betimleyen bir derleme çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı, kendisi de bir tacir olan Daniel Defoe'nun zihnindeki dünya tasavvurundan hareketle, muhasebe gibi bir üstyapı kurumunun, ekonomik ilişkilerin biçimiyle olan bağlantısını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, bir sömürge dönemi taciri tarafından kaleme alınan ve bir adanın sömürgeleştirilmesinin hikâyesi olan romanın kahramanının, ıssız bir adada muhasebe kaydı tutmasıyla ve homo economicus zihniyle ilgili saptamalarda bulunulmaktadır.

2. ROBINSON CRUSOE

Daniel Defoe, tüccar, iktisatçı, siyasetçi, ülkesindeki ilk gazeteci ve edebiyatçı bir İngiliz'dir. İngiliz kilisesinin hayatı düzenleme konusundaki otoritesinden kurtulmak gerektiğini savunan bir mum imalatçısının oğludur. Presbiteryen papazı olmak üzere yetiştirilmekle birlikte papaz olmamaya karar

veren Defoe, 1683'te ticarete atılır ve ticaret tüm yaşamı boyunca en değişmez ilgi alanlarından biri olur. Defoe, Rönesans'la birlikte ideal model olarak ortaya çıkan iyi eğitimli, farklı alanlarda çalışabilen, "özgür" burjuva bireyi örneğidir. Siyasi alanda kral yanlısı Tory'lerle parlamentonun üstünlüğünü savunan Whig'ler arasındaki mücadelede önemli rol oynayarak sivrilir. Yurt içinde ve dışında çok yer dolaşan, birçok bakımdan çağının ilerisinde sayılabilecek isabetli ve akıllı bir iktisat kuramcısı olan Defoe, tüm bu meziyetlerine ve etkinliğine rağmen ticarette 13 kez iflas eder.

Robinson Crusoe (1719), Defoe'nun bir adada mahsur kalan Robinson'un ekonomisini, ahlaki ve dini gelişimini, kendi yönetiminde siyasi bir toplum oluşturma konusundaki faaliyetlerini ele aldığı eserler üçlemesinin ilk kısmıdır. Kitap, başlangıcından sonuna kadar Robinson Crusoe'nun otobiyografisinden oluşmaktadır.

Macera tutkusuyla dolu genç bir İngiliz olan Robinson, orta sınıf burjuva bir tüccar ailenin çocuğudur. Brezilya'da bir çiftlik edinir, ancak çiftliklerde işçi sıkıntısı çekilmektedir. Afrikalı kölelerin ticareti İspanya ve Portekiz Krallıklarının tekelindedir ve köleler aşırı pahalıdır. Robinson kazaya uğradığı deniz seferine, ikna ettiği birkaç tacir ile birlikte, köle getirmek amacıyla Gine'den çıkar. Gemisi batınca ıssız bir adaya düşer ve orada yaklaşık otuz yıl doğayla, hayvanlarla ve ilk on bir yıldan sonra diğer insanlarla mücadele eder. Cuma'yı yamyamlardan kurtarır. Ona konuşmayı öğretir ve dini inançları anlatır. Kıyıya yanaşan bir gemide gerçekleşen iç çatışmadan kaptanı kurtarır. Kaptan ona minnettar olur ve tayfasıyla birlikte Robinson'un emrine girer. Robinson, adanın mülkiyetini üzerine alarak ve orada vatandaşlar bırakarak zengin biri olarak ülkesine döner.

Robinson, çalışkan, zeki ve tutumlu bir kişi, mantığıyla doğaya hükmeden bir usta olarak kurgulanmıştır. Ancak Robinson Crusoe'nun asıl hikâyesi aynı zamanda fetih, kölelik, soygun, cinayet ve şiddetten oluşmaktadır (Hymer 1971, 42). Kendi döneminde Batı medeniyetinin en güncel konusu olan sömürgecilikle uyumlu olarak, Robinson, adadaki ilkel insanları "medenileştirecek" uygar insan misyonuna ve donanımına sahip bir karakterdir. Bu açıdan bakılınca, Robinson doğa ve hayata hükmeden ve onları kendi misyonuyla ve bilgisiyle yeniden düzenleyen ve kullanan bir medeniyet mucididir (Çetin 2003, 31).

Aydınlanma'nın ortaya attığı bireyin özerk ahlaki bir sözcü olması düşüncesi, bir başka deyişle "kendi kendini yetiştiren adam" kavramı Robinson karakterini mümkün kılmıştır. Ticaret sayesinde zengin olmuş saygın bir aileden gelen Robinson, kitabın hedef kitlesini temsil etmektedir ve onlar için kapitalist bir kendi kendine yeterlilik hikâyesi ortaya koymaktadır.

2.1. Yazıldığı Dönemin Koşulları

Burjuva; köylü, işçi ya da soylu sınıfına dâhil olmayıp, sosyal statüsünü ve gücünü, eğitiminden, işveren konumundan ve zenginliğinden alan kentli kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu kimselerin oluşturduğu sosyal sınıfa burjuvazi adı verilmektedir. Burjuvazinin zenginliği ticarete dayalıdır. Bu kavram Komünist Manifesto'da "kapitalist orta sınıf" anlamında kullanılmıştır (Marx ve Engels 2008, 6).

Avrupa'da 10. yy ile 15. yy arasındaki en önemli gelişme burjuvazinin güçlenmesidir. Burjuvazi, zenginliğinin kaynağı olan ticaretin korunması ve güvenliğin sağlanması için ordu ve güçlü yasalardan yanaydı. Bu doğrultuda kiliseye karşı kralı desteklemekteydi. Kralın gücü de burjuvazinin mali desteğine bağlıydı ve bu destek ancak ticaretin gelişmesiyle devam edebilirdi. Her iki tarafın kendi menfaatleri

doğrultusunda beslediği bu ilişki sonucunda kral ticareti artırmaya yönelik kanunlar çıkartırken, burjuvazi de denizaşırı ticaret yaparak, köle satarak, keşiflerle elde edilen madenleri işletip pazarlayarak gücünü artırıyordu. Bütün bu gelişmeler sonucunda Batı Avrupa'da sermaye birikimi oluşmaya başlamıştı.

15. ve 16. yy'da İtalya'da başlayıp tüm Avrupa'ya yayılan Rönesans, karanlık çağın bitişini, insana ve insan aklına olan güven ile birlikte Aydınlanma çağının başlayışını ifade etmektedir. Sahip oldukları mali güç ile bilim adamlarını ve sanatçıları destekleyen burjuva sınıfı, Rönesans üzerinde de etkili olmuştur. Rönesans'la birlikte, düşüncenin önündeki engeller ortadan kalkmış, skolastik düşüncenin yerini akıl, bilim, deney ve gözlem almış, Katolik Kilisesi'ne bağlılık sarsılmıştır.

Kralın karşısında kalan tek güçlü rakip olan Katolik kilisesi, feodal yapıyı koruyan bir yapıya sahipti ve burjuvazinin büyümesinin önünde bir engel teşkil ediyordu. Bunun yanı sıra kilisenin aşırı zenginleşmesi ve yozlaşmasına pek çok din adamı da tepki göstermekteydi. Kralın, burjuvazinin ve kiliseyi eleştiren din adamlarının kilise iktidarına karşı olan savaşı, Protestan reformu olarak devam etti. Reform hareketlerinin temel dayanak noktası; kiliseye ve kilisenin kurallarına ihtiyaç duyulmaksızın, bireylerin doğrudan Tanrı'yla ilişki kurabilmeleri ve Tanrı'yla kul arasına hiçbir şeyin giremeyeceği anlayışıdır. Luther, Calvin gibi düşünürlerle tüm Avrupa'ya yayılan reform hareketleri sonucunda Protestanlık yeni bir dini örgütlenme olarak kendini göstermiş, dini ve felsefi anlamda bireyin özgürleşme süreci başlamıştır.

Weber, Batı medeniyetinin temellerini Protestan ahlakı ile kapitalizm ilişkisinin kurmuş olduğunu ileri sürer (Weber 2005). Protestan ahlakı, çalışmayı, kazanmayı ve biriktirmeyi kutsayarak diğer tüm uğraşları kötülemekte, Tanrısal kurtuluşa lüksten ve boş işlerden kaçınarak ulaşılacağını vurgulamaktadır. Bu anlayış sonucunda oluşan sermaye birikimi, kapitalizmin ruhu olan girişimciliği artırmıştır.

Tüm bu gelişmeler, toplumsal ve bireysel şartların içine hapsolmuş durağan insan yerine dinamik bir insan anlayışı getirmiştir. İnsan aklının tek yol gösterici olduğu kabul edilmiştir. Bu felsefe doğrultusunda Batı, kendisi dışındaki dünyayı keşfederek ve onları da bu aklın egemenliğine sokmuştur. Büyük keşifler, uluslararası ticaret ve sömürgecilik sayesinde Avrupa'ya altın, gümüş gibi değerli madenler akmış, getirilen kölelerle işgücü oluşturulmuş ve Sanayi Devrimi ile büyük Batı Medeniyetinin yükselişi doruğa çıkmıştır.

Robinson Crusoe, Batının bu dönüşümünde ortaya çıkan tüm özellikleri üzerinde taşıyan bir prototiptir. Robinson, ortaçağ anlayışının yıkılıp yerine modern Batı medeniyetinin kurulduğu dönemi temsil eden bir burjuvadır. O, maceracı, tüccar, kâşif, dinine bağlı, çalışmayı kutsayan, Avrupalı efendi, adasının kralı, bilge öğretmen, rasyonel insan/homo economicus, üretken, tutumlu, tüm mesleklerden anlayan bir modern birey olarak yeni doğan batı medeniyetinin aslında ta kendisidir (Çetin 2003, 35).

2.2. Rasyonel İnsan / Homo Economicus Robinson Crusoe

Homo economicus, insanın ekonomik düşünen ve davranan bir varlık olduğunu, ekonomik çıkarlarını en üst düzeyde sağlamak amacıyla hareket ettiğini ifade eden bir klasik ve neo-klasik iktisat kavramıdır. İnsanın rasyonel düşünebilme yeteneğini ve buna bağlı olarak alternatifler arasından kendisine en fazla fayda sağlayan seçeneği tercih etme eğilimini vurgular.

Robinson, kapitalizm öncesi homo economicus'un tümel bir örneğidir ve homo economicus'un

davranış özellikleri genellikle Robinson Crusoe'ya atıfta bulunularak öğretilir. Defoe'nun romanı, 19. yüzyılın sonlarında iktisat teorisyenleri tarafından rasyonel, bir başka deyişle ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı önceleyen insanlardan beklenen davranış şekillerini göstermenin aracı olmuştur (Watson 2017, 82).

Robinson, son derece sakin, sistemli, akılcı, ama aynı zamanda Tanrı'ya bir ölçüde bağlı, içine düştüğü doğa şartlarına kendi medeniyetinin sistemini taşıyabilen bir karakterdir. Robinson, kayık yapmak gibi girişimleriyle bir dereceye kadar adadan kurtulmaya çabalasa da, koşullarının farkındalığı içerisinde son derece gerçekçi düşünen, adayı kendisi için nasıl daha yaşanılabilir bir yer haline getirebileceğini soruşturan, hesaplamalara dayalı rasyonel bir düzen kuran karakter olarak kendini göstermektedir.

"Yeri gelmişken söylemeliyim ki mantık matematiğin özü ve temeli olduğu için, her şeyi mantığa uygun biçimde belirleyip birbiriyle bağdaştırarak ve nesneler hakkında en mantıksal kanaatlere vararak herkes zamanla her tür mekanik zanaatta ustalaşabilir." (Defoe 2010, 147).

Robinson, hesaplayan bir karakterdir. Tüm hikâye boyunca, ne, ne kadar, ne zaman ve nasıl biriktirilecek, nasıl harcanacak ve nasıl tüketilecek sorularının cevaplarını bir muhasebeci titizliğiyle hesap eder (Çetin 2003, 50).

"Topraktaki ürünümü toplamamı engelleyecek hiçbir kaza olamazmış gibi ertesi yıla kadar bana yetecek olandan fazlasını ekmeyerek tembellik ettiğim için de kendime kızmıştım. Bu da gelecekte iki üç yıllık tahılımı önceden ekmeye karar verişimin gerekçesi oldu; böylece başıma her ne gelirse gelsin ekmeksizlikten kıvranarak ölmeyecektim." (Defoe 2010, 344)

Yaşlılığını bile düşünerek, avlanamayacak kadar zayıfken kendini beslemek için ayrıntılı düşünülmüş bir otlak sisteminde keçi yetiştirmeyi planlar.

"Burada yaşadığım sürece et, süt, tereyağı ve peynir için gereken canlı cephaneyi elimin altında bulundurmak anlamında bir evcil hayvan sürüsü beslemem gerektiğini düşünüyordum ve bunları ulaşabileceğim mesafede tutmak da, ağıllarımı hepsinin bir arada olduklarından emin olabileceğim kadar mükemmel kılmama bağlıydı." (Defoe 2010, 338)

Defoe, Robinson karakterini oluştururken homo economicus davranışına son derece gerçekçi yaklaşmıştır (Klamer ve McCloskey 1992, 148). Robinson hesaplamalar yapmaktadır ancak bu hesaplamaları, çok emek harcayarak hareket ettiremeyeceği kadar ağır bir kano yaptığında olduğu gibi, bazen yanlış yapabilmektedir.

Robinson için servet ve bilgi en büyük güçtür ve satın alınamayacak hiçbir şey yoktur. Bu yüzden Robinson için değerler değil önemler, ihtiyaçlar değil arzular önceliklidir (Çetin 2003, 50). Onun için ahlaki bir sorun yoktur, fayda sorunu vardır. Bunun sonucu olarak, tüm varlıkları, "faydalanılacak olanlar" ve "faydası dokunmayacak olanlar" şeklinde pragmatik bir yaklaşımla iki grupta toplar. Tanrı'yı bile zaman zaman kendine faydalı olup olmamasına göre değerlendirir. Tanrı, ekonomik fayda sağlayan eylemlerini meşrulaştırmak için kullandığı bir araçtır. Bazı durumlarda Tanrı'yı devreye sokarak, eylemleri yüzünden kendini rahatsız hissetme ihtimalini tümüyle ortadan kaldırır.

Adada oluşturduğu küçük toplum içindeki ilişkilerin hiyerarşik düzenini de yine efendinin güç ve servetine katkıda bulunma düzeyine göre oluşturur. Bir başka deyişle, bu toplum içindeki hiyerarşik

yapıyı belirleyen unsur, efendiye "marjinal fayda" sağlama yeteneğidir (Çetin 2003, 50).

Gemi kazasından sonraki ilk iki haftada Robinson, ada ile gemi arasında her gün gidip gelir. Gemiye eli boş gider ve taşıyabileceği kadar eşyayla geri döner. Hava koşulları değişmeden ve şiddetli rüzgârlar gemi enkazını batırmadan önce ne kadar zamanı olduğunu bilemeyen Robinson, gemideki tüm eşyalar için, adadaki yaşamında sağlayabilecekleri faydalarına göre öncelik sıralaması yapar.

Robinson için zaman en değerli şeydir ve verimli kullanılmayan zaman elde edilecek bir "fayda"nın yok olması demektir. Faydayı en üst düzeye çıkarabilmek için zamanını çeşitli faaliyetler arasında verimli bir şekilde dağıtır (Hymer 1971, 48).

"Böylece bu ruh hali içinde üçüncü yılıma başladım ve ilkindeki gibi bütün çalışmalarımın dökümünü verip okuyucunun sıkmayacaksam da bu yılda da genellikle pek az tembellik ettiğimi ve zamanımı düzenli biçimde önümde bekleyen çeşitli gündelik işler arasında paylaştırdığımı söyleyebilirim. Mesela ilkin ibadet ve günde üç kez olmak üzere İncil'in okunması; ikinci olarak, yağmur yağmadığı zamanlarda genellikle her sabah üç saatimi alan, tüfeğimle çıkıp yiyecek bulma işi; üçüncü olaraksa öldürdüğüm ya da yakaladığım şeyin kesime hazır edilmesi, kesilmesi, saklanması ve pişirilmesi; bütün bunlar günümün büyük bir kısmını alıyordu. Ayrıca gün ortasında güneş tam tepedeyken dışarı çıkılmayacak kadar sıcak olduğundan akşamüstü dört sularına dek çalışıyor, bazen bir istisna yapıp avlanma ile çalışma saatlerinin yerini değiştiriyor ve sabahları çalışıp akşamüstü de avlanmaya gidiyordum." (Defoe 2010, 256).

Çalışma ahlakının romanda vücut bulması, burjuva bireyin yüzyıllar boyu sürecek hırsının ve pragmatist bakış açısının erken bir sunumudur (Filizler, https://www.academia.edu /35833946/_ Antropolojik_Kapitalizm_Bir _Jared_Diamond_ele%C5%9Ftirisi).

2.3. Robinson ve Kapitalizm

Marx, Kapital'de ilkel birikimi "ilk günaha" benzetir. Emeği ile geçinmek zorunda kalan insan, Adem ve Havva'nın cennetten kovulmasında somutlaştırılmıştır. Adem ve Havva'nın dünyaya gönderilmeleri, yaşamak için çalışmak zorunda kalmalarını da ifade etmektedir. Marx, bu dönemde ortaya çıkan dönüşümleri, feodal birikim modelinin kapitalist birikim modeline dönüşüm süreci olarak gözlemler. Bu süreçte kendi toprağını ya da ortak toprakları ekip biçerek geçimini sağlayan küçük üreticiler ile soylular tarafından istihdam edilen köle ve hizmetkârların, kapitalist üretim sürecinde yer almak için ücretli işçiler olarak işgücü piyasasına, bir başka ifadeyle işsizler ordusunun arasına gönderilmelerine dikkat çeker. Bu insanlar da tıpkı Adem ve Havva gibi kendi cennetlerinden kovulmuşlardır. Emeğin niteliğindeki dönüşüm, üretim sistemindeki dönüşümle uyumlu bir şekilde gelişmiştir. 15 ve 16. yy'daki dönüşüm ise birikim sürecine "ilkelliğiyle" damga vurmaktadır. (Marx 2011, 686). Üretim ve geçim araçları nasıl başından beri sermaye değilse, para ve meta da değildir. Bunların sermayeye dönüştürülmesi gerekir. Bu dönüşüm para, üretim ve geçim aracı sahipleri ile kendi emek güçlerini satan özgür işçilerin karşı karşıya gelerek ilişki kurmalarıyla mümkün olabilir. İşçiler, köleler ve serfler gibi doğrudan doğruya üretim araçları arasında yer almamalı, ama bağımsız çalışan çiftçiler gibi de üretim araçlarının sahibi olmamalıdır. Meta piyasasındaki bu kutuplaşma ile birlikte kapitalist üretimin temel koşulları yerine gelmiş olur. Sermaye ilişkisi, işçilerle mülkiyetin birbirlerinden ayrılmış olmasını gerektirir. (Marx 2011, 687).

Her şeyi kazanca dönüştürdüğü için "homo-economicus" olarak da adlandıran Robinson Crusoe

karakteri aracılığıyla Defoe, farkında olmadan kapitalist kültürün özünü oluşturan insan doğasındaki bozukluğun kısır bir döngüde kapitalist bireyi nasıl oluşturduğunu anlatır. Robinson "ilk günah"ıyla insan dâhil her şeyi sömürülecek bir kaynaktan ibaret gören bir karakterdir (Saltoğlu 2010, 6).

Robinson Crusoe'nun hikâyesi, Robinson'un sermaye biriktirdiği, bazıları eşzamanlı olarak çalışan bir dizi döngü olarak düşünülebilir. İlk günlerde bu döngü para – meta – para / PMP (money-commodity-money / MCM) biçimindedir. Formüldeki ilk "para" üretim araçları devreye sokularak gerçekleştirilen üretim süreci sonucunda daha yüksek olan ikinci "para"ya dönüşür. Para ekonomisinin dışında kaldığı sonraki aşamalarda ise, diğer insanların emeği üzerinde kontrol sahibi olmak ve daha fazla birikim yapmak için mevcut varlıklarını kullandığı ve sonuçta küçük bir imparatorluğa sahip olduğu meta – emek – meta / MEM (commodity-labor-commodity / CLC) biçimini alır (Hymer 1971, 44).

Robinson, medeni toplumu sürdürmek için gereken tüm görevleri çoğaltmak için marifetini kullanır. Zengin bir esnafın oğlu olarak erken yaşlarında edindiği veya miras kalan sağduyu sayesinde, sermaye yaratmayı başarır (Novak 1963, 482).

Robinson Crusoe'nun adasında hayatta kalmasını ve refahını sağlayan anahtar faktörler ustalığı ve becerikliliğinin yanı sıra, adanın ılıman iklimi ve başlangıçta elde ettiği malzemelerdir. Gemi enkazına yaptığı on üç seferde, gemiden çok sayıda malzeme ve eşya almış, bunları doğayı ve diğer insanları kontrolü altına almak için kullanmıştır. Malzeme stoğundaki en büyük öneme sahip kalem, ada ekonomisi nihayetinde ticarete açıldığında ticaret koşullarını belirlemede önemli avantaj sağlayan bol miktarda silah ve mühimmattır (Hymer 1971, 46).

Robinson'un hayat felsefesi, içinde bulunduğu koşulları elinden geldiğince güzelleştirmek ve bu doğrultuda gereken her şeyi yapmaktır. Robinson, her alanda üretimden ve tüketimden yanadır. Hayatının tek amacı çalışmaktır. Günün hiçbir anını mecbur kalmadıkça dinlenerek geçirmez. Zihninde beliren, arzuladığı her şeyi yapmanın, elde etmenin tüm yollarını dener. Tek kişi olarak yaşadığı evinin salonu, oturma odası, mutfağı, kileri vardır. Adanın ayrı ayrı yerlerinde bir kışlık şatosu, bir de yazlık villası bulunmaktadır. Yemekten sonra şarap içmeyi, tütün içmeyi arzular ve gerçekleştirir. Çikolata yapamadığı için üzülür. Bir masa ve sandalye yapmak için günlerini harcar. Rahatı için hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz. Adayı imar etme, düzenleme yönünde çalışır. Yarını mutlu geçirmek için tutumluluğa önem verir, yiyeceklerini, barutunu tutumlu kullanır. Tüm bu çabaların amacı tek başına bir adada medeniyet kurma uğraşıdır (Çetin 2003, 48).

Biriktirme arzusu Robinson'da doruk noktadadır. Gemi enkazında bulduğu paralar için önce "Ne işe yararsın ki sen? Benim gözümde hiçbir değerin yok; hayır, eğilip yerden almaya bile değmezsin; seni kullanabileceğim hiçbir yer yok, o halde olduğun yerde kal ve canı hiçbir değer taşımayan bir yaratık gibi denizin dibini boyla." sözlerinin hemen ardından sarf ettiği "Ancak ikinci kez düşününce, parayı da aldım" (Defoe 2010, 125) cümlesinde beliren doyumsuzluk ve biriktirme arzusu, kapitalizmin temellerinin atıldığı dönemin yükselen değeri olan burjuva insanının karakteristik özelliklerini simgelemektedir.

Robinson bir homo economicus olarak faydayı en üst düzeye çıkarabilmek için zamanını çeşitli faaliyetler arasında verimli bir şekilde bölüştürmüş olsa da, bir süre sonra çalışma ve biriktirme arzusu azalır.

"Zaten zamanımın ya da emeğimin pek az değeri vardı ve şöyle ya da böyle harcanacaktı."

(Defoe 2010, 148).

Adada kaynaklar kıt değildir ve emeğin hiçbir değeri yoktur. Bu noktada kapitalizmin itici gücü olan biriktirme tutkusu, yalnızlıkta yok olmuştur. Başkasının emeğini kontrol altında tutmadan, kapitalist değer sistemi ortadan kalkar. Robinson'un açgözlülüğü ortadan kaybolmuştur, çünkü örgütleyeceği ve hükmedeceği kimse yoktur (Hymer 1971, 48).

Daha sonra adaya başka insanlar geldiğinde, Robinson'un örgütleme ve biriktirme tutkusu geri döner. Cuma ile olan sosyal ilişkisi sayesinde tekrar bir homo economicus haline gelir. Cuma emek olur ve Robinson sermaye oluşturarak ve bu sermayeyi örgütleyerek bir sistem kurar. Adada dört kişi olduklarında, Robinson'un artık hüküm sürdüğü bir imparatorluğu ve varlıkları vardır. Tüm ilişkilerin merkezinde kendisi bulunmaktadır. Adadaki diğer insanları, arkadaş veya birlikte yaşayacağı ve paylaşacağı bireyler olarak değil, ona hizmet etmeleri gereken uşaklar ya da köleler olarak görür.

Envanterinde, kendisine ait yararlı eşyaların, bu eşyaları yapmak için gerekli işlerin ve bu eşyaları elde etmek için harcadığı ortalama emek-zamanının bir listesi bulunur. Çalışma ve biriktirme arzusunun yok olduğu dönemde faaliyetleri emek-zaman bazında ölçmeyi durdurur. Ancak, adası kalabalıklaşınca ve emek artık kıt bir kaynak haline gelince bu ölçüme tekrar başlar. Bu, yalnızca tüketim mallarına olan taleple ilgili değildir. Kapitalist çağdaki amacına bağlı her birey gibi, tüketim için değil birikim için biriktirir (Hymer 1971, 48). Böylece, kapitalist üretimin temel koşulu yerine getirilmiş olur.

Robinson, adayı son derece yabancı olan bir şeyden önceki hayatında aşina olduğu bir şeye dönüştürmeyi başardıkça, başkalarının bu somut başarılara şaşırdığını daha çok görmek ister. Her zaman bir arkadaş özlemi içerisindedir, ancak zaman içinde parasal değere sahip mallar üretmekte başarılı olan "bir doğal usta" olmayı öğrendikçe, özlemin içeriği belirgin bir şekilde değişmiştir. Bir zamanlar emeğini daha etkin bir şekilde kullanmasına yardım etmeleri için başka insanları isterken, sonraları artan bir şekilde, ne kadar çok şey yaptığının takdir edilmesi ve başarılarının övülmesi için başkalarının varlığına ihtiyaç duyar (Watson 2017, 89).

Robinson'un izolasyonuna, yalnızlıktan çok korku eşlik etmiştir (Hymer 1971, 50). Adaya geldiğinde yaptığı ilk şey, kendine bir kale inşa etmektir. Etrafı sağlam çitlerle çevrilmiş bir şekilde kendisini dünyadan ayırmadan geceleri rahat uyuyamamıştır. Tamamen yalnız olduğu ilk on bir yıl boyunca vahşi hayvanlardan ya da herhangi bir canlıdan gelebilecek bir tehlikeye maruz kalmadığı halde aldığı güvenlik önlemleri hayret vericidir. Diğer insanların varlıklarının ilk belirtileri ona geldiğinde, içi uzun yıllar yalnız kaldıktan sonra insan sesini duymak için her şeyi riske atmaya hazır bir coşkuyla dolmamıştır. Aksine, korkuları ve endişeleri daha da artmış ve kendisini daha fazla korumaya almıştır. Hymer (1971, 50) bu durumu şöyle yorumlamaktadır: "Defoe, Robinson Crusoe'yu yaratırken, yalnızca bir kaza sonucu izole edilen bir adamı anlatmakla kalmayıp, aynı zamanda kapitalist toplumdaki bütün insanların yaşamı hakkında bir alegori sunmaktadır - yalnız, zavallı, kuşkucu, korku dolu…"

Robinson'un adada yalnız olduğu dönemde, çitlerle sınırlar yaratma konusundaki harcadığı emek anlamsız gözükmektedir. Schonhorn (1991, 155-156), Robinson'un adanın mümkün olduğu kadar büyük kısmını çevreleme çabalarını Defoe'nun "doğal koşullar altında belirli bir toprak parçası üzerinde ilk hak iddia eden kişi daha sonra tamamen ve koşulsuz olarak ona sahip olur" şeklindeki mutlakçı bir mülk anlayışına onay vermesiyle ilişkilendirmektedir. Bu anlayış, Robinson'un kapitalist, birikimci yapısını

bir kez daha ortaya koymaktadır. Adaya sonradan gelen insanların böyle bir mülkiyet hakkı ileri sürme ihtimalini bu şekilde ortadan kaldırmıştır.

3. ROBINSON MUHASEBESİ

Ekonomi bilimi özünde muhasebe fikirleri üzerinde yaşar. Ekonomi retoriktir. Yani, fikirleri ve düşünceleri en iyi ve ikna edici şekilde, somut kanıtlarla ifade etme üzerine kuruludur. Ekonominin en önemli metaforu muhasebedir (Klamer ve McCloskey 1992, 158). Maliyet-fayda analizleri, rasyonel olanı hesaplama yöntemleri, kapalı bir sistem olarak bir defterler kümesine dayanmaktadır. Ekonomistler muhasebe ile düşünür ve hesaplarlar.

Çift taraflı kayıt sistemi ve modern anlamda muhasebe, 14. yy'da İtalya'da ortaya çıkmıştır ve bu sayede işletmelerin ticari faaliyetlerinin günlük olarak takip edilebilmesi, dolayısıyla da finansal durumlarının belirlenebilmesi mümkün olmuştur. Çift taraflı kayıt yöntemine ilişkin ilk basılı metin 1494 yılında Milanlı bir keşiş olan Luca Pacioli tarafından yayınlanmıştır. Bu teknik, İngiliz tüccarların İtalyan ve Hollandalı tüccarlarla olan temasları sayesinde İngiltere'ye yayılmış ve 1543'te İngilizce ilk metin ortaya çıkmıştır. 17. yy boyunca, bu teknikle ilgili çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Robinson Crusoe ilk yayınlandığında, bir portföyün çeşitlendirilmesi, iş yazışmaları, tüccarlar arasındaki güven, çiftliklerin oluşturulması ve işgücünün sağlanması ile ilgili teknik detaylar edebiyatın ilgi alanına yeni girmiştir. Ticaretle uğraşan, bunun yanı sıra ekonomiyle ilgili konularda hatırı sayılır bilgiye sahip olan Defoe, seleflerinin birçoğunun kullandığı örnek hesaplar ve hesapları dikkate almamanın tehlikeleri gibi standart söylemlerin çoğunu benimsediğinden, bu tür metinleri incelemiş ve muhtemelen muhasebeyi onlardan öğrenmiştir.

17. yy'ın başlarındaki İngiltere'de, "kurmaca", edebiyatta biçimsel bir kavram olarak görülmemektedir. Aksine, gerçeklik temeli olmadığı için, edebi ve edebi olmayan her türlü yazıdaki gerçeğin kavranmasını engellediği düşünülen epistemolojik bir kaygı olmuştur. Muhasebenin karakteristik yöntemi, "kelimelerdeki gerçek resmin" birinin işlerindeki "değişiklikleri" barındırabileceği iddiasıdır ve bu iddia, gerçek resmi bozabilecek herhangi bir epistemolojik kaygıyı ortadan kaldırmaktadır. Her "dürüst kayıt" bütünle özdeşleştiği için, dürüst bir kaydın mutlak açıklık ve doğruluk olması durumunda muhafaza edilebileceğini varsayar. Muhasebe tek taraflıdır ve her zaman güvenilirdir. Muhasebenin göze çarpan özelliği, sözlü anlatı dışı bir söylemle sonuç üretmesidir. Sonucu bulmak için verilerin tamamını okuma zorunluluğu yoktur. Sonuç her zaman zaten oradadır. Kesin bilginin bu sürekli kullanılabilirliği ve metin ile dünya arasındaki sürekli uyumluluk, kesin ve mutlak gerçekliği garanti eder (Sherman 1996, 133).

Tüm sistem, doğruluğu ve kesinliği zorunlu kılan bir iç disiplinle, pazar gerçekliğine "mükemmel" erişim için tasarlanmıştır. İlk önce muhasebe fişlerine yazmak, günlük deftere aktarmak ve büyük deftere nakletmek, düzeltme sağlamak için herhangi bir yedek sisteme gerek kalmaksızın bir işlemin aceleci, dikkatsiz veya düzmece bir kayıt olma olasılığını azaltan birden fazla yeniden ifade içermektedir. Böylece kurgu işlevsellik kazanmakta, aynı zamanda sistemin doğru kullanımı, yalanların sürmesini engellemektedir (Sherman 1996, 135). Hatadan kaçınmanın amacı, yalnızca bir işletmenin finansal durumunun doğru gösterilmesi değildir. Aynı zamanda söz konusu hesapları oluşturan ve kaleme alan muhasebecinin (yazarın) kendi kendini düzeltmesidir. Kişinin işlerinin kesin durumu her zaman mevcut olduğundan, işlerin istenildiği gibi gitmemesi durumunda o kişinin "yaşam şeklini değiştirmek" mümkündür.

Yetki sahibi olmayan, konuya uzak ve dağınık bir yazar yerine, muhasebe, metinle yakından ilgilenerek metnin dürüstlüğünü sağlamak ve uyarılara cevap vermek için çabalayan bir yazar üretir. Sherman (1996, 137), muhasebenin okuyucunun güvenini arttırdığını iddia eder. Muhasebe metni, alacaklılar / okuyucular için inandırıcıdır çünkü kendisini sorgulamaya açarak tutarsızlık ya da yalancılık iddialarını çürütür.

Defoe'nun, Adam Smith'ten uzun yıllar önce yarattığı Robinson Crusoe karakteri, sahip olduğu şeyleri hesaplayan ve bunları gelecekte oluşturacaklarını tahmin ettiği faydalara göre düzenleyen bir figürdür (Klamer 2002, 458). Kapitalist bir bakış açısıyla homo economicus davranışları sergileyen Robinson'un muhasebe metaforunu kullanması şaşırtıcı değildir. Robinson'un muhasebesi hem ekonomik hem de ahlaki hesaplamayı ve hesaplaşmayı içermektedir.

3.1. Robinson'un Ahlaki Muhasebesi

Defoe'nun kahramanı "umutsuzluk adasına" ulaştıktan kısa bir süre sonra, yeni habitatındaki sessiz yaşamla olan "melankolik bir ilişkinin" hayatta kalabilmesi için ciddi bir tehlike olduğunu anlamıştır. Melankoli tehlikesiyle mücadele etmek için yeni hayatındaki tüm olayların hesaplarını titizlikle yapmaya başlar. Bununla birlikte, ticari işlemleri sistematik olarak kaydeden sıradan bir muhasebeci olmak yerine, daha iyisine ulaşabilmek için iyiyi ve kötülüğü kaydetmeye istekli bir tür ahlaki muhasebeci olur.

Kitapta muhasebe, sadece gerçeğe benzer bir hava vermek için kullanılan doğrulayıcı bir ayrıntı değil, ahlaki bir eylemin öncüsüdür. Robinson, barınma, yiyecek ve güvenlik için gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra ahlaki bir hesaplaşma içerisine girmiştir. Batıktan kâğıt, kalem ve mürekkep aldıktan sonra, durumunu yazıya dökmeye karar verir. Robinson, ahlaki defter tutmanın psikoterapik etkilerinin olduğunun farkındadır. Ancak yaşam öyküsünü kaleme alma şekli düzyazı değildir. "İyi"nin melankoli riskini azaltan her şey "kötü"nün ise bu riski arttıran her şey olduğu düşünülen faydacı varsayımdan yola çıkarak, yeni hayatındaki tüm olayları iyi ve kötü başlıkları altında sıralar (Bos 2003, 268).

"Artık durumumu ve çakılıp kaldığım koşulları ciddi biçimde düşünmeye başlamıştım. İçinde bulunduğum durumu yazmaya koyuldum; pek mirasçım olacak gibi gözükmüyordu, peşimden buraya geleceklere bırakmak için değil de her gün zihnime üşüşüp bana acı veren düşüncelerden kurtulmak için; sağduyum artık moral bozukluğumu alt etmeye başladığında kendimi elimden geldiğince avutmaya ve durumumu daha kötüsünden ayırt edebilirim diye kötünün karşısına iyiyi koymaya başladım. Bir borçluyla alacaklısı gibi, katlandığım sıkıntıların karşısına, tarafsız bir biçimde keyfini sürdüğüm nimetleri koydum." (Defoe 2010, 140-141)

Robinson, "borçlu ve alacaklı" gibi davranarak kendisi için muhasebe yapar ve metni içinde bulunduğu koşullarının iyi ve kötü yanlarını listeleyen bir tür çift taraflı kayıt sistemine dönüştürür.

Bunun sonucunda, bir tarafında kötü, diğer tarafında iyilerin yer aldığı bir bilanço oluşturmaya başlar. Bilançonun "kötü" tarafında "Her tür kurtuluş umudundan yoksun biçimde korkunç, ıssız bir adaya düştüm.", "Sanki mutsuz olayım diye özellikle seçilip bütün dünyadan ayrı düşürüldüm." gibi ifadeler yer alırken, "iyi" tarafta "Ama hayattayım; geri kalan tüm mürettebat gibi boğulmadım.", "Ama ölümden dönmek için bütün bir mürettebatın içinden de seçildim; hem beni mucizevî bir biçimde ölümden kurtaran Tanrı, bu koşullardan da kurtarabilir." gibi ifadeler yer alır (Defoe 2010, 141-144).

Hesaplar, içinde bulunduğu durumun ahlaki yansımalarını dışarıya vurmak için bir araç ve fırsattır:

"Bir bütün olarak bakıldığında, dünyada bunun kadar üzücü bir durumun az bulunacağının kuşku götürmez bir kanıtıydı bunlar, ama yine de içinde şükredilecek hem olumsuz hem olumlu bir şeyler vardı; varsın bu da yeryüzündeki en sefil durumlardan birine düşmüş birisinin deneyimlerinden çıkarttığı, içinde her zaman kendimizi rahatlatacak bir şeyler bulabileceğimiz ve iyiyle kötüyü tanımlarken hesabın gelir hanesine koyabileceğimiz bir açıklama olarak kalsın." (Defoe 2010, 145).

Bilançoda dengenin nasıl oluştuğu belirsizdir. Bir başka deyişle, Robinson iyinin mi yoksa kötünün mü üstün geldiğini belirtmemektedir. Bu sorunun cevabı aslında, adada geçirdiği yıllarda sergilediği girişimci ruhta ortaya çıkmaktadır.

Çok önemli olan nokta, bu rasyonel tekniğin kullanımının bir anlamda nötr olması, bir başka deyişle meydana gelen olaylarla ilgili olarak Robinson'un tarafsız davranmasıdır. Bu davranış, Defoe'nun katı bir defter tutma sisteminin, en katastrofik şartlardan bile kurtulmaya yardımcı olabileceğine ilişkin inancıyla tutarlıdır. Dolayısıyla Robinson sistematik olarak duygularıyla, korkularıyla ve arzularıyla ilgilenmeyi reddederek, içinde bulunduğu koşulları duygularından arındırılmış bir şekilde ve muhasebe sistematiğiyle yazıya döker.

Ahlaki hesaplaşmalarında kullandığı yol, adayı olduğu gibi kabul etme konusundaki tavizsiz isteksizliğini ortaya koymaktadır. Robinson, yeni dünyasını her ne pahasına olursa olsun uzak tutulması gereken bir enfeksiyon odağı olarak görmektedir. Melankolik düşüncelere yenik düşmemiştir çünkü ona göre böyle bir pes ediş yeni dünyanın onu ele geçirdiğini göstermektedir. Robinson'un kendisini içinde bulduğu yeni "asosyal" koşullara, yalnızca bıraktığı dünyada edindiği belirli sosyal uygulamalarla karşılık verilebilir. Bu nedenle eski dünyada ustalaştığı bir tekniği, muhasebeyi kullanarak mücadele eder (Bos 2003, 268).

3.2. Robinson'un Ekonomik Muhasebesi

Kapitalist geleneğin koşullandırdığı Robinson, faaliyetlerinin kayıtlarını tutmaya çalışır. Robinson, gemi enkazından bir saat, defter, mürekkep ve kalem kurtarıp tam bir İngiliz olarak derhal muhasebe tutmaya koyulur. Muhasebesel detaylar, Defoe'nun kitabının her sayfasında yer almakta ve kitabı teknik olarak gerçekçi kılmaktadır (Klamer ve McCloskey 1992, 148). Marx, Robinson'un "envanter defterine" veya "muhasebe defterine" adadaki emeklerinde harcadığı süreyi tam olarak kaydettiğini ve böylece emeğinin değerini ölçtüğünü belirtmektedir (Novak 1963, 486). Adada yirmi sekiz yıl yaşayan Robinson'un hesapları ticari standartlara uygundur:

"Günleri yukarıdaki gibi toplayınca bir yıldır orada bulunduğumu anlamıştım; bu yüzden bu süreyi haftalara bölüp her yedinci günü Kutsal Gün olarak belirledim; gerçi hesaplamalarımın sonunda, bir iki günü atladığımı fark ettim." (Defoe 2010, 224).

Muhasebe tutkusu, Robinson'a ilişkin "mükemmel homo economicus" şeklindeki ekonomist bakış açısını doğrulamaktadır (Hymer 1971, 48). "Hesap" kelimesi, Defoe'nun metninde hem hesaplama hem de anlatım anlamına gelmektedir. Robinson, kendisi için hesaplamak, kendisine hesap vermek, günlerini takip etmek, adadaki varlığını günlük olarak kaydetmek için bir takvim oluşturmuştur. Başka bir deyişle, bu takvim, muhasebe kayıtlarını gösteren ve günlerini hesaplayan bir günlük defterdir (Marshall 2004, 901).

"On ya da on iki gündür burada bulunuyorken, defter, kalem ve mürekkepsizken zaman hesabımı

şaşıracağım, hatta Kutsal Pazar günlerini bile unutabileceğim aklıma geldi. Ben de bunu önlemek için, bıçağımla büyük bir tahtanın üstüne büyük harflerle, "30 Eylül 1659'da burada karaya çıktım," yazarak bir kazığa çaktım ve bunu bir haç biçiminde kıyıya ilk ayak bastığım yere diktim. Kare biçimli bu kazığın kenarlarına bıçağımla her gün bir çentik atıyordum ve her yedinci çentikle her ayın ilk gününü geri kalanlardan daha uzun çiziyordum; bu şekilde takvimimi ya da haftalık, aylık ve yıllık zaman hesabımı tutuyordum." (Defoe 2010, 137).

Robinson, bu takvime günleri işaretlemenin yanı sıra yazılar da yazar. Adada düzyazı olarak kaydedilen ilk otobiyografik cümle şu şekildedir: "30 Eylül 1659'da buraya geldim." Tarihi işaretlemek ve zamanı söylemek için gerekli olan her şey birkaç rakam iken Robinson bunu bir cümle halinde ifade eder. Robinson on ya da on iki gündür adada olmasına rağmen, bu cümleyle adaya geliş anını yeniden oluşturur. Bu cümleyle, olay gerçekte geçmişe aitken mevcut deneyimin anlıklığını korur (Marshall 2004, 901). Tıpkı muhasebe kayıtlarına geçmeyen bir işlemin yok hükmünde olması gibi, Robinson Crusoe adaya varmayı ilan edene kadar adaya gerçekten ulaşmamış gibidir.

Adadan ayrılırken, Robinson'un defterine yazdığı cümle şöyledir:

"Böylece geminin kayıtlarından öğrendiğime göre, 19 Aralık 1686 tarihinde, yani Sale'li Mağribîler'in elinden filikayla kaçtığım günle aynı tarihte, ikinci esaretten de kurtularak üstünde geçirdiğim yirmi sekiz yıl, iki ay ve on dokuz günden sonra adadan ayrılmıştım." (Defoe 2010, 589)

Bu tarihin hesaplanması, Robinson'un adadaki yaşamının sonunu işaret etmektedir ve artık topluma karışarak yazarın kendisinin olmadığı hesaplara eklenmelidir (Marshall 2004, 917). Gerçekten de, yatırımlarını geri almak için dünyayı dolaşırken hesapların ve muhasebenin çoğaldığı görülmektedir. Bu çabaları anlatan son 35 sayfada, "hesap" kelimesi yirmi beş kez kullanılmıştır.

4. SONUÇ

Muhasebe ve ekonomi birbirini tamamlayan disiplinlerdir. Bu iki disiplin, aynı çalışma konusuna farklı açılardan bakmaktadırlar. Ekonomi disiplini ekonomik düzenin işleyişini anlama isteğinden doğmuştur. Muhasebe ise, ekonomik faaliyetlerin rapor edilmesi gibi pratik bir gereksinim sonucu ortaya çıkmıştır (Akdoğan ve Aydın 1987, 37-39). Muhasebe ve ekonomi, tarihsel süreç içerisinde birbirine yakınlaşmış ve birbirinden yararlanır hale gelmiştir. Ekonomi; karar verme için maliyetlendirme, kârın saptanması, gelirin belirlenmesi, yatırım değerlendirmesi gibi konularda muhasebeye katkıda bulunmuştur. Muhasebenin de ekonomik disipline katkısı ise kuramsal olmaktan çok veri sağlama konusunda olmuştur (Aslan ve diğerleri 2008, 65-75). Muhasebe geçmişe, ekonomi ise geleceğe yöneliktir.

Altyapı-üstyapı ilişkileri içinde muhasebe, üstyapının bir parçası olarak yasal, siyasal ve ideolojik bir yapıdır ve ekonomik altyapı tarafından biçimlendirilmektedir. Sermaye birikimini ve yatırımı destekleyen işlemler muhasebenin kurumsal çerçevesi içinde de desteklenmektedir, çünkü kapitalist ekonomide sermaye birikimi hem istenen, hem de zorunlu bir sonuçtur. Bu kurumsal çerçeve ise sosyo-politik üstyapı tarafından belirlenmekte ve meşrulaştırılmaktadır. Sonuçta, muhasebe kurumu toplumsal sermaye hareketlerinin aracısı rolünü oynamakta, ekonomik düzenin sürdürülmesi ve sermaye birikiminin özendirilmesi için çalışmaktadır (Kandemir 2014, 54).

Pacioli zamanında bilim, güçlü bir kurum olan kilisenin etkisi altındadır. Bu ortamda Pacioli'nin amacı simetri ve orantı getirerek tanrının kutsadığı düzene inancı yeniden vurgulamak ve ticaretin dine uygunluğunu göstermektir. Bir başka deyişle çift taraflı muhasebe sistemi, ortaya çıktığı dönemde, ekonomide önemli bir etik sorun olan kâr elde etme isteğini meşru bir amaç olarak kabul ettirmeyi ve açgözlülüğün günah olduğu iddialarına çözüm getirmeyi amaçlamıştır (Akalın 2015, 43). Dolayısıyla bu dönemde muhasebe, tüccarın mesleğini meşrulaştırmak yönlü yaşamsal bir görev üstlenmiştir.

18. yy'ın homo economicus bireyinin, ekonomistlerin ve filozofların değil, yazarların ve şairlerin bir icadı olduğu iddia edilebilir. Robinson Crusoe, feodal dönemde ahlak, din ve kahramanlığı önemseyen insan tipinin, ekonomik değerleri önceleyen insan tipine dönüşmüş ve bir roman kahramanının bedeninde cisim bulmuş halidir. Muhasebe metaforlarının romanda sıklıkla kullanılması, yazıldığı dönemin ekonomik gerçekliğiyle tutarlı bir şekilde, muhasebenin ve özellikle çift taraflı kayıt sisteminin önemli bir disipline edici kurum olmasını, açgözlü ve günahkâr tüccarı normlara uyan, tanrıdan korkan ve cenneti hak eden bir inanç sahibine dönüştürmesiyle de bağlantılıdır. Robinson, bir yandan içinde bulunduğu koşulları duygularından arındırılmış bir şekilde ve muhasebe sistematiğiyle yazıya dökerek ahlaki durumunun muhasebesini tutarken, bir yandan da adada yaptığı işlerin süresini tam olarak kaydedip emeğinin değerini ölçerek ve sahip olduğu varlıkların tam bir envanterini oluşturarak ekonomik anlamda muhasebe kayıtları tutar. Issız bir adada bile, elinden hesap yaptığı kâğıdı ve kalemi hiç düşmez çünkü sayılar yaşamak için önemlidir. Sayılar biriktirilenlerin gerçek durumunu yansıtmaktadır ve zenginliğin işaretidir. Robinson'da, ekonomik gerçeklik her türlü duygunun üzerindedir ve bu gerçekliğe ulaşmak ancak muhasebe ile mümkün olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Akalın, K. H. 2015. "Rasyonel Ekonomik Faaliyetin Muhasebesi Açısından Werner Sombart ve Max Weber", İktisat Fakültesi Mecmuası, 65 (2), 15-80.

Akdoğan, N. ve H. Aydın. 1987. Muhasebe Teorileri, Gazi Üniversitesi Yayın No: 98, Ankara.

Aslan, N., S. Aslan ve N. Terzi. 2006. Disiplinlerarası Bir Yaklaşım Olarak Uyuşmayan İkizler Muhasebe-Ekonomi İlişkisi, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Bos, R. Ten. 2003. "Business Ethics, Accounting and the Fear of Melancholy", Organization, 10 (2), 267–285.

Çetin, H. 2003. "Çatışma ve Diyalog Tartışmaları Arasında İki İnsan, İki Medeniyet (Hay bin Yakzan/ Doğu-Robinson Cruose/Batı)", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58 (2), 29-53.

Defoe, D. 2010. Robinson Crusoe, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Filizler, F. "Antropolojik Kapitalizm: Bir Jared Diamond Eleştirisi"

https://www.academia.edu/35833946/_Antropolojik_Kapitalizm_Bir_Jared_Diamond_ele%C5%9Ftirisi (Erişim Tarihi: 13.06.2019).

Ghosh, P. 2006. "Robinson Crusoe, The Isolated Economic Man: Marginal Utility Theory, and the Spirit of Capitalism", Max Weber Studies I, 71-99.

Hymer, S. 1971. "Robinson Crusoe and the Secret of Primitive Accumulation", Robinson Crusoe's Economic Man: A Construction and Deconstruction (42-44), Routledge, London.

Kandemir, C. 2014. "Muhasebenin Ekonomi Politiği: Dış Dinamikler", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 38-74.

Klamer, A. 2002. "Accounting For Social and Cultural Values", De Economist, 150 (4), 453-473.

Klamer, A. ve D. McCloskey. 1992. "Accounting as the Master Metaphor of Economics", European Accounting Review, 1 (1), 145-160.

Marshall, D. 2004. "Autobiographical Acts in Robinson Crusoe", ELH, 71 (4), 899-920.

Marx, K. 2011. Kapital I. Cilt, Yordam Kitap, İstanbul.

Marx, K. ve F. Engels. 2008. The Communist Manifesto, The Floating Press.

Novak, M.E. 1963. "Robinson Crusoe and Economic Utopia", The Kenyon Review, 25 (3), 474-490.

Saltoğlu, N. 2010. Robinson Crusoe: Defoe's Deceptive Legend of Capitalism, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü, Yüksek Lisans Tezi.

Schonhorn, M. 1991. Defoe's Politics: Parliament, Power, Kingship, and Robinson Crusoe, Cambridge University Press, Cambridge.

Sherman, S. 1996. Finance and Fictionality in the Early Eighteenth Century, Cambridge University Press, New York.

Watson, M. 2017. "Rousseau's Crusoe Myth: The Unlikely Provenance of the Neoclassical Homo Economicus", Journal of Cultural Economy, 10 (1), 81-96.

Weber, M. 2005. The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism, Routledge, Londonf.